

Wrocław, 2024.01.11

Dr hab. Beata Bał-Domańska, Prof. UEW
Katedra Gospodarki Regionalnej
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Błaszczyk

**pt. Budowa narzędzia służącego monitorowaniu i szacowaniu zapotrzebowania na usługi
realizowane w ramach polityki społecznej na poziomie regionalnym i lokalnym**

przygotowanej pod opieką

dr hab. Ewy Kusideł, Prof. UŁ

dr hab. Agnieszki Golczyńskiej-Grondas, prof. UŁ

Uniwersytet Łódzki, 2023

Podstawą formalną przygotowania niniejszego opracowania jest powołanie mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Błaszczyk na podstawie decyzji Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki socjologiczne na posiedzeniu w dniu 23 października 2023 roku.

Zgodnie z zapisami określonymi w art. 179 ust. 7 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669) oraz art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) celem recenzji jest ustalenie czy rozprawa doktorska:

1. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.
2. Wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w danej dyscyplinie naukowej.
3. Wykazuje umiejętność Kandydatki do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Tematyka i cel pracy

Tematyka pracy dotyczy zapotrzebowania na usługi społeczne świadczone na poziomie lokalnym i regionalnym na rzecz dzieci i młodzieży oraz ich rodzin. Temat wpisuje się w nurt naukowy socjologii, ale także poruszany jest w kontekście gospodarki i finansów samorządowych w ramach innych dziedzin nauki.

Jest to temat, który w centrum uwagi stawia potrzeby najmłodszych członków społeczności lokalnych, także tych znajdujących się w kryzysie. Rozwój właściwych rozwiązań instytucjonalnych (obejmujących rozwiązania prawne i organizacyjne) dotyczących usług świadczonych na rzecz dzieci i młodzieży stanowi ważne wyzwanie współczesnego świata. Jego właściwa realizacja sprzyja realizacji dwóch celów rozwojowych, z których pierwszy dotyczy wzmacniania kapitału ludzkiego, a drugi włączenia społecznego względem osób znajdujących się w kryzysie. Zapewnienie wysokiej jakości usług

Ben

społecznych umożliwiających prawidłowy rozwój i dobrostan dzieci i młodzieży jest nie tylko obowiązkiem społeczności, ale i szansą na budowę zdrowych społeczności dziś i w przyszłości.

Podjęty wątek naukowy oraz jego praktyczny wymiar oceniam wysoko. Prowadzone prace w Polsce nad deinstytucjonalizacją opieki długoterminowej, a także działania mające na celu dostosowanie istniejących rozwiązań systemowych do m.in. obserwowanych zmian demograficznych to aktualne wyzwania rozwojowe przed jakimi staje nauka i państwo. Zasadnym jest połączenie warsztatu i dorobku naukowego z praktyką i rozwiązaniami instytucjonalnymi na potrzeby rozwiązania problemu szacowania przyszłego zapotrzebowania na usługi społeczne.

W pracy Doktoranta sformułowała 1 cel główny i 4 cele szczegółowe.

Głównym celem pracy było *stworzenie narzędzia inkluzywnej polityki społecznej szacującego zapotrzebowanie na usługi dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin w województwie łódzkim i jego powiatach, a praktycznym opracowanie narzędzia informatycznego, automatycznie raportującego wyniki w podziale na jednostki terytorialne województwa łódzkiego.*

Celami szczegółowymi wspierającymi realizację celu głównego była:

- 1) ocena normatywnych wymogów (w tym aktów prawa unijnego, krajowego i lokalnego) wobec usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin w kontekście teorii problemów społecznych;*
- 2) ocena uwarunkowań demograficznych oraz skali świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin na trzech poziomach dezagregacji terytorialnej w latach 2012-2021;*
- 3) estymacja kosztów usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin w latach 2012-2021;*
- 4) oszacowanie zapotrzebowania na usługi społeczne dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin na lata 2022-2025.*

Formułując cel główny i temat dysertacji Doktorantka skupiła się na narzędziu, które ma służyć monitorowaniu zarówno stanu, jak i skali zapotrzebowania na usługi społeczne, w szczególności ma umożliwić realizację 4. celu szczegółowego jakim jest *oszacowanie zapotrzebowania na usługi społeczne dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin na lata 2022-2025.* Rozumiem, że takie sformułowanie problemu i tematu wynikało z wdrożeniowego charakteru doktoratu i oczekiwań pracodawcy co do praktycznych efektów przedsięwzięcia.

Jak wynika z przedstawionych rozważań przez narzędzie Doktorantka rozumie uporządkowany zbiór danych oraz metod statystycznych i ekonometrycznych, dzięki którym możliwe jest otrzymanie wartości prognozowanych zjawisk, natomiast przez narzędzie informatyczne - plik Excela zawierający w opisanych arkuszach wyselekcjonowane i ustrukturyzowane zbiory danych umożliwiające analizę wartości historycznych omawianych zjawisk, jak i dzięki wbudowanym formułom - generowanie prognoz dla nowych danych.

W pracy Autorka nie definiuje bezpośrednio czym jest narzędzie, ani narzędzie informatyczne. Swoją uwagę skupia na celach ich konstrukcji i zastosowaniu, np. wskazując *zaprojektowane w wyniku realizacji powyższych celów narzędzie pozwala na monitorowanie zarówno stanu, jak i skali zapotrzebowania na te usługi. Stanowi ono podstawę diagnostyczną do tworzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych, tworzenia harmonogramów działań, budżetów, jak również podstawę do przygotowywania nie tylko samej oferty, ale również standardów usług.*

Samo narzędzie informatyczne nie stanowi części pracy. Wybrane jego arkusze widoczne są w formie *print screenów* w 3 rozdziale pracy (np. tabele 7-11). Z uwagi na tak sformułowany cel pracy warto byłoby zamieścić w dysertacji np. w formie kolejnego Aneksu specyfikację narzędzia informatycznego. Narzędzie informatyczne (udostępnione do wglądu i częściowo widoczne w tabelach 7-11) składa się w części głównej z 7 arkuszy zawierających wartości historyczne dotyczące prognozowanych wielkości, dane wejściowe i prognozy dla lat 2023-2025 a także krótkie instrukcje jego obsługi (np. *W wierszu nr 65 (następnie w 66) należy wpisać bieżące dane dotyczące odsetka dzieci w przedszkolach opublikowane w BDL GUS*). W kolejnych arkuszach zamieszczone są dane i obliczenia uzupełniające leżące u podstaw prognoz zamieszczonych w części głównej narzędzia.

W moim odczuciu temat pracy powinien być zawężony do obszaru polityki społecznej, który rzeczywiście został w pracy zaprezentowany. Dotyczy to zakresu usług społecznych, jak i ram terytorialnych przygotowanych prognoz. Podejrzewam, że tak szerokie ujęcie tematu jest pokłosiem początkowych planów ujęcia w pracy większej liczby usług społecznych (Wstęp s. 4). Jednakże ostatecznie główną uwagę skupiono na charakterystyce i prognozie zapotrzebowania na wybrane usługi społeczne o charakterze powszechnym i specjalistycznym, które są dedykowane najmłodszym członkom społeczności lokalnych w województwie łódzkim, i to one powinny być podkreślone w tytule (np. poprzez dodatnie podtytułu *na przykładzie usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin w województwie łódzkim*).

Osiągnięcie celu głównego nastąpiło poprzez wypełnienie celów szczegółowych. Cele szczegółowe zostały tak zaplanowane, iż ich realizacja pokrywa się z kolejnymi rozdziałami pracy.

Pierwszy cel szczegółowy został zrealizowany poprzez krytyczną analizę dorobku prawnego i naukowego przedstawioną w rozdziale 1. dysertacji. Szerzej poszczególne rozdziały dysertacji omawiam w kolejnym punkcie recenzji.

Drugi i trzeci cel szczegółowy zostały zrealizowane w ramach analiz zaprezentowanych w drugim rozdziale pracy. Ocena uwarunkowań demograficznych i skali świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin (cel 2.) została przeprowadzona w oparciu o dane statystyczne pochodzące ze identyfikowanych źródeł przedstawione na wykresach i kartogramach oraz opatrzone wszechstronnymi i dogłębnymi komentarzami.

Cel trzeci został zrealizowany poprzez charakterystykę nakładów niezbędnych na realizację świadczeń z zakresu omawianych usług lub kosztów wynikających z poziomu przewidzianych ustawowo wynagrodzeń. W części dotyczącej usług powszechnych analiza ma dość ogólny charakter bazujący głównie o wielkość wydatków jednostek samorządu terytorialnego oraz informacje zawarte w ogólnie dostępnych opracowaniach i raportach GUS, NIK lub OECD (w przypadku porównań międzynarodowych). W przypadku usług specjalistycznych poziom niezbędnego finansowania poszczególnych świadczeń omówiony jest na bazie wydatków jednostek samorządu terytorialnego, a także wielkości świadczeń lub wynagrodzeń osób świadczących daną usługę w zestawieniu z pokrewnymi danymi jak płaca minimalna, czy przeciętne wynagrodzenie brutto. W części tej prezentowane są dane historyczne pozyskane z dostępnych źródeł, uzupełnione o wybrane informacje o koniecznych środkach finansowych niezbędnych do realizacji świadczeń dla wybranych jednostek terytorialnych w nadchodzących latach (np. s. 245), stąd właściwszym określeniem zakresu celu 3 wydaje się charakterystyka wielkości środków finansowych niezbędnych do realizacji usług społecznych dla dzieci i młodzieży, niż estymacja kosztów. Cel trzeci pracy należy uznać jako uzupełniający względem celu głównego. Nie stanowi on głównego trzonu prowadzonych rozważań i nie jest kontynuowany w rozdziale 3 dotyczącym oszacowania zapotrzebowania na usługi społeczne. Jest on realizowany jako uzupełnienie informacji prezentowanych w rozdziale 2 w ramach głównego wątku jakim jest ocena

zapotrzebowanie na usługi społeczne dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin wyrażonego liczbą osób będących odbiorcami poszczególnych usług. Nie mniej jednak warto byłoby go podsumować i np. w Zakończeniu umieścić najważniejsze wnioski płynące z przeglądu skali środków finansowych niezbędnych do sfinansowania usług społecznych.

Cel czwarty, polegający na oszacowaniu zapotrzebowania na usługi społeczne w latach 2023-25, został zrealizowany w ramach rozdziału 3, jako podsumowanie rozważań prowadzonych we wcześniejszych częściach dysertacji i dzięki opracowanemu w oparciu o metody ekonometryczne narzędziu informatycznemu.

Struktura pracy i ocena jej zawartości merytorycznej

Rozprawa doktorska mgr Magdaleny Błaszczuk składa się z 3 rozdziałów poprzedzonych wstępem i opatrzonego krótkim zakończeniem. Obejmuje ona również spis treści, bibliografię, spisy rysunków, tabel i schematów, a także dwa aneksy. Strukturę pracy należy ocenić jako tradycyjną.

W zwięzłym wstępie (4 strony) Doktorantka sprawnie przedstawia motywacje do przygotowania doktoratu wdrożeniowego w zakresie polityki społecznej jako efektu trójstronnej współpracy między Doktorantką, Uniwersytetem Łódzkim jako podmiotem uprawnionym do nadania stopnia naukowego doktora oraz pracodawcą, którym jest jednostka samorządowa odpowiedzialna za kształtowanie polityki społecznej w województwie łódzkim, tj. Regionalne Centrum Polityki Społecznej. We wstępie Doktorantka poprawnie umotywowwała dobór i zakres tematyki doktoratu wdrożeniowego wskazując na braki w wiedzy w zakresie kształtowania się procesów demograficznych i społecznych w kontekście bieżących, szczegółowych i co najważniejsze systematycznych analiz prowadzonych na szczeblach regionalnych i lokalnych, które mogłyby być źródłem wiedzy dla decydentów lokalnych niezbędnym do prowadzenia polityki społecznej opartej na dowodach. W obszarze planowania usług społecznych opartych o współczesne wyzwania i założenia polityki krajowej, a także unijnej Doktorantka dostrzegła potrzebę wykorzystania podejścia naukowego i narzędzi ekonometrycznych do wypełnienia luki w dostępnej wiedzy i w warsztacie narzędziowym. W dalszej części Autorka definiuje cele oraz krótko omawia zakres informacyjny poszczególnych rozdziałów rozprawy doktorskiej. Wstęp kończy się oświadczeniem Doktorantki wskazującym, iż wynikiem jej prac jest prognoza zapotrzebowania na usługi społeczne świadczone na rzecz dzieci i młodzieży oraz ich rodzin do 2025 roku, a także - jak wynika z kontekstu zdania - także narzędzie umożliwiające wygenerowanie bieżącej prognozy.

Pierwszy rozdział liczący 52 strony ma charakter teoretyczny. Jego celem jest osadzenie problematyki usług publicznych w teorii nauki w szczególności rozwijanej w ramach socjologii. Doktorantka systematycznie wprowadza czytelnika w problematykę pracy poprzez uporządkowany i czytelny wywód na temat kluczowych pojęć i zagadnień leżących u podstaw problematyki usług społecznych. Należy podkreślić poprawny sposób prowadzenia dyskusji naukowej oparty na przeglądzie literatury (także aktów prawnych) i krytycznym odniesieniu się do niej w kontekście prowadzonych rozważań. Doktorantka płynnie prezentuje zmieniające się sposoby postrzegania i definiowania terminu *problemu społecznego* w ramach różnych perspektyw teoretycznych. W dalszej części sprawnie przechodzi do pojęcia polityki społecznej i jej roli w kształtowaniu warunków życia, by w ostatniej części rozwinąć wątek usług społecznych, w szczególności tych świadczonych na rzecz dzieci i młodzieży oraz ich rodzin, które stanowią sedno rozważań dalszych rozdziałów rozprawy. Ta część pozwala czytelnikowi zarówno na zrozumienie złożoności i ewolucji omawianych zagadnień, ale także uwarunkowań jakie z tego wynikają dla realizacji celu głównego pracy jakim jest budowa narzędzia, a w sumie to przygotowanie prognoz zapotrzebowania na usługi społeczne.

Drugi, bardzo obszerny rozdział, liczący 132 strony, ma charakter empiryczny i zawiera przestrzenno-czasową ocenę dostępności usług świadczonych na rzecz dzieci i młodzieży w powiatach województwa łódzkiego w latach 2012-2021 w podziale zaproponowanym przez Doktorantkę na powszechne i specjalistyczne (s. 30; s. 46). Do usług powszechnych, dla których istnieje konieczność ich dostarczania bez względu na poziom (sprawność) funkcjonowania rodziny i do których dostęp powinno mieć każde dziecko, Autorka zalicza dwie grupy usług:

- te związane z opieką nad dziećmi do lat 3 (żłobki, kluby dziecięce, opiekunowie dzienni i inne),
- a także związane z edukacją, opieką i wychowaniem (przedszkola, oddziały przedszkole oraz inne formy wychowania; szkoły podstawowe; szkoły ponadpodstawowe).

Do usług specjalistycznych, które są świadczone w sytuacji kryzysów lub zaburzeń w funkcjonowaniu rodziny wymagających potrzeby wsparcia ze strony instytucji zewnętrznych, Autorka zalicza kolejne dwie grupy usług:

- usługi związane ze wsparciem rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawcze (asystentura rodzinna; placówki wsparcia dziennego; rodziny wspierające),
- usługi związane z opieką zastępczą (rodziny zastępcze; placówki opiekuńczo-wychowawcze; regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne; interwencyjne ośrodki preadopcyjne).

Przedstawione w rozdziale 2 treści to uważna i pogłębiona analiza skali oraz dostępności omawianych usług. Z uwagi na to, że niektóre z usług w poszczególnych jednostkach terytorialnych są nieliczne uwzględnienie tych dwóch wymiarów jednocześnie należy uznać za oczekiwane i umożliwiające rozpoznanie zarówno zakresu zapotrzebowania na danym terenie na poszczególne z nich, jak i ich bezwzględnej wielkości wyrażonej liczbą aktualnych uczestników. Autorka obok informacji docelowych (liczba uczestników) prezentuje także dane na temat liczby instytucji (np. szkół, czy przedszkoli). Rozpoczynając prezentację oceny dynamiki i zróżnicowania międzypowiatowego dostępności omawianych usług społecznych Doktorantka uzasadnia dobór okresu badania, podkreślając zmiany w prawie wprowadzone reformą pieczy zastępczej z 2011 roku, które wpłynęły na porównywalność dostępnych danych statystycznych w czasie. Skala usług realizowanych w województwie łódzkim prezentowana jest każdorazowo w porównaniu do odpowiednich wzorców na poziomie kraju i województwa. Autorka charakterystykę usługi dla dzieci i młodzieży rozpoczyna od przedstawienia tego zjawiska na poziomie kraju i województw Polski (czasami odnosząc się także do specyfiki i poziomu realizacji wybranych usług w Unii Europejskiej), by następnie przejść do poziomu powiatowego a w wybranych przypadkach gminnego (np. asystentura rodzinna s. 105).

Każdy z podpunktów rozdziału drugiego omawiający: 3 powszechne usługi społeczne (opieka nad dziećmi do lat 3, wychowanie przedszkolne i szkolnictwo podstawowe), 3 specjalistyczne usługi społeczne w zakresie wsparcia rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawcze (asystent rodzinny; placówki wsparcia dziennego; rodziny wspierające) oraz 2 usługi społeczne w zakresie pieczy zastępczej (rodzinna piecza zastępcza; instytucjonalna piecza zastępcza) zakończony jest podsumowaniem wątków w nim omawianych. W ramach podsumowania Autorka odnosi się zarówno do zaprezentowanych wcześniej wyników analiz własnych - przedstawiając ich krótką syntezę, jak i dołącza do niej informacje uzupełniające sformułowane m.in. na podstawie oceny prezentowanej przez wiodące instytucje publiczne (NIK, OECD, GUS), a także wyniki badań innych autorów dostępne w literaturze przedmiotu. Informacje te pozwalają na lepsze rozpoznanie uwarunkowań kształtowania się poszczególnych wielkości. Jednocześnie omawiając je Autorka podkreśla i omawia trudności jakie prezentowane kwestie rodzą dla realizacji celu dysertacji, czyli przygotowania prognozy zapotrzebowania na usługi społeczne świadczone na rzecz dzieci i młodzieży (np. s. 164, s. 165). Taki

układ prezentacji zjawisk należy ocenić bardzo wysoko, jako porządkujący informacje i uzupełniający je o ważne dla oceny prezentowanych zjawisk informacje, m.in. uwarunkowania prawne, polityczne i techniczne wynikające z dostępności i agregacji danych statystycznych. W części tej Autorka także odnosi się do wielkości środków finansowych niezbędnych do realizacji wybranych usług społecznych świadczonych na rzecz dzieci i młodzieży, co należy potraktować jako uzupełnienie wątku skali zapotrzebowania na poszczególne usługi o jego integralny element jakim jest wielkość niezbędnych środków finansowych niezbędnych do zaspokojenia zdefiniowanych potrzeb.

Podsumowując, lektura tego rozdziału zawiera szczegółowe analizy danych statystycznych uzupełnione o wnikliwe wnioski i sugestie własne wynikające z zmieniających się uwarunkowań prawnych i priorytetów społecznych, które stanowią krytyczną ocenę sytuacji w województwie łódzkim w zakresie dostępności usług społecznych dedykowanych dzieciom i młodzieży oraz ich rodzinom potwierdzającą wszechstronną wiedzę Doktorantki w analizowanym obszarze oraz jej znajomość zarówno literatury przedmiotu, jak i aktów prawnych, dokumentów strategicznych, czy opracowań specjalistycznych.

Podobnie jak rozdział 2, także rozdział 3 ma charakter empiryczny. Liczy on 52 strony i zgodnie ze spisem treści zawiera: 1. omówienie celów i metodykę prezentowanego badania, 2. koncepcję i logikę narzędzia wraz z wykorzystanymi danymi statystycznymi, 3. krótką prezentację wybranych metod wyznaczania prognoz, oraz finalnie 4. charakterystykę otrzymanych prognoz. Nie wnoszę uwag co do struktury rozdziału. Jednakże jego lektura pozostawia pewien niedosyt wynikający ze sposobu zaprezentowania wyników pracy.

Autorka we wstępie do rozdziału wskazuje, iż z uwagi na zdiagnozowane przez nią potrzeby w obszarze planowania rozwoju różnego typu usług społecznych podjęła się w ramach dysertacji doktorskiej zadania polegającego na *stworzeniu narzędzia wrażliwego na parametry charakteryzujące/różnicujące dana jednostkę terytorialną uwzględniającego wskaźniki potrzeb w poszczególnych obszarach wsparcia*. Jak wynika z lektury dysertacji zadanie to zostało zrealizowane w obszarze wybranych usług społecznych dedykowanych dzieciom i młodzieży oraz ich rodzinom. Realizacja tego zadania polegała na opracowaniu krótkookresowych prognoz (obejmujących 3 lata) dla województwa łódzkiego i jego 24 powiatów. Na potrzeby przygotowania prognoz powstało opracowane w arkuszu kalkulacyjnym Excel narzędzie informatyczne (dalej zwane „narzędziem”) umożliwiające oszacowanie zapotrzebowania na różnego typu usługi na podstawie dostępnych danych statystycznych ze zidentyfikowanych źródeł z wykorzystaniem podejścia ekonometrycznego.

W ramach prezentacji metodyki badań Autorka omawia wykonane przez siebie kroki i podjęte decyzje rozpoczynając od oceny aktualnej sytuacji prawnej dokonanej przez pryzmat zadań podmiotów realizujących regionalną i lokalną politykę społeczną oraz przegląd unijnych i krajowych aktów prawnych i dokumentów strategicznych, a także uzupełniając o ocenę uwarunkowań demograficznych oraz skali dotychczas świadczonych usług. W dalszej części Doktorantka podaje przesłanki doboru jednostek analizy oraz zakresu usług, dla których przygotowała prognozy we wcześniej przytoczonym podziale na usługi powszechne i specjalistyczne. Wskazuje, iż w pracy uwzględniła tylko wybrane usługi, które w przypadku usług powszechnych w największym stopniu przejmują od rodzin zadania związane z wypełnianiem funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast dla usług specjalistycznych jako metodologiczną podstawą pracy Doktoranta wskazuje definicję problemu w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej (s. 207), którą określa jako *zmianę oczekiwań, potrzeb i wzorów oraz występowanie problemów w jej wypełnianiu i wynikającą stąd potrzebę instytucjonalnego wsparcia rodziny z uwagi zarówno na czynniki zewnętrzne (wymogi i przemiany życia społeczno-ekonomicznego), jak i wewnętrzne związane występowaniem kryzysów w funkcjonowaniu rodziny o różnym pochodzeniu, natężeniu, skali i skutkach (w tym w wyniku doświadczania różnorodnych problemów społecznych)*.

Definicja ta ma charakter ogólny. W dalszej części Autorka uzasadnia zakres usług wytypowany do analizy i przyjętą do tego celu metodykę opracowania prognoz. Wskazuje tu także zagrożenia wynikające z ciągłości polityki społecznej i losowych czynników zewnętrznych.

Przedstawioną przez Autorkę logikę i argumentację doboru metod do oszacowania zapotrzebowania na usługi powszechne w oparciu o modele trendu i prognozowanie analogowe, a w przypadku usług specjalistycznych w oparciu o prognozy ludnościowe GUS i dostępne założenia eksperckie ujęte w ramach dokumentów strategicznych (m.in. zawartych w *Regionalnym planie rozwoju usług społecznych*, czy założeniach ekspertów dla *Strategii rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do 2030 roku (z perspektywą do 2035 roku)* – dokument przyjęty na podstawie uchwały Rady Ministrów nr 135 z dnia 15 czerwca 2022 r.) - oceniam jako akceptowalną i zasadną dla sformułowanych w pracy celów.

Ważną decyzją jaka stanęła przed Doktorantką był dobór poziomu przestrzennego prognoz. Usługi społeczne są realizowane przez jednostki samorządowe wszystkich szczebli (gminy, powiaty i województwa). Podział zadań między gminy, powiaty i województwa wynika z zasady subsydiarności, zgodnie z którą przekazanie zadań na wyższy szczebel samorządu dotyczy tylko tych z nich, których specyfika lub skala czyni ich realizację na danym poziomie nieefektywną. Tym samym szereg usług społecznych o charakterze powszechnym realizowana jest przez gminy, a te rzadsze i/lub bardziej specjalistyczne przekazywane są na wyższe szczeble samorządowe (powiatów lub województw). Ponadto jednostki samorządu terytorialnego czasami świadczą usługi na rzecz innych jednostek (co w rozważaniach przedstawionych w dysertacji jest zauważone). Biorąc pod uwagę podmiot, na potrzeby którego opracowane zostały prognozy i którym jest Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi należy uznać decyzję o prezentacji zjawisk na poziomie powiatowym za uzasadnioną, a także optymalizującą problem jakości i dokładności prognozowanych wielkości. Za takim rozwiązaniem przemawia jakość dostępnych danych na danym poziomie agregacji, jak i charakter i specyfika procesów leżących u ich podstaw i wynikających m.in. z funkcjonalnych powiązań gmin miejskich z otaczającymi je gminami wiejskimi. Te ostatnie często korzystają z usług świadczonych na terenie tych pierwszych. Zjawisko to widoczne jest także na poziomie powiatów i w szczególności dotyczy miast na prawach powiatu i otaczających je jednostek terytorialnych. Na kwestie te Doktorantka zwraca uwagę omawiając wyniki analiz w rozdziale 2 i 3 dysertacji.

W prezentacji treści rozdziału 3. pewien niedosyt budzi brak rozdziału prezentującego w sposób syntetyczny procedurę budowy i korzystania z narzędzia (np. w punktach lub w postaci schematu), w której znalazłyby się:

1. pozyskanie danych ze zdefiniowanych źródeł wraz z słownikiem pojęć statystycznych leżących u podstaw pomiaru każdego z omawianych zjawisk, a w szczególności tych, które stanowiły podstawę przygotowania prognoz;
2. kolejnych kroków budowy narzędzia wraz z opisem wykorzystanych podejść dla usług powszechnych i specjalistycznych oraz podaniem źródeł literaturowych autorów poszczególnych metod, wykorzystanych testów statystycznych (lub autorów opracowań szerszej charakterystyki metod);
3. założenia wykorzystanej metodyki i jej ograniczenia wynikające ze zdarzeń zakłócających porównywalność (ciągłość danych) wraz z możliwościami jej rozwoju – stanowiących wskazówki aplikacyjne dla szerszego grona użytkowników w województwie łódzkim lub poza nim.

Poszczególne elementy – z listy powyżej – Doktoranta uwzględniła w treści rozprawy. Jednakże są one rozproszone w różnych rozdziałach pracy, co z jednej strony umożliwia prześledzenie toku myślowego

Bun

doktorantki i podjętych przez nią decyzji, jednakże z drugiej strony utrudnia ich całościowy ogląd. Przykładowo w zakresie punktu 1. z listy powyżej dotyczącego źródeł danych statystycznych Autorka prezentuje zestawienie źródeł danych na s. 211 (tabela 5.) jednakże brakuje w nim definicji pojęć. Jak Autorka podkreśla w treści pracy czasami w poszczególnych badaniach wykorzystywane są różne definicje prowadzące do różnych wielkości (np. badania GUS i sprawozdania WRSPZ dotyczące liczby dzieci korzystających z placówek wsparcie dziennego; Rozdział 2. s. 118; s. 203). Warto szerzej przedstawić dostrzeżone przez Doktorantkę problemy dotyczące różnego sposobu definiowania i agregowania danych dla prognozowanych wielkości (sygnalizowane np. na s. 203).

Dalej schemat procedury - dodany chociażby w formie Aneksu - mógłby zawierać uporządkowany opis (specyfikację) narzędzia i etapów jego budowy (I część), a w II. części wskazówki dla użytkowników oraz ograniczenia i możliwości rozwoju narzędzia. Podanie schematu procedury ułatwiłoby lepsze zrozumienie uzyskanych wyników i zapoznanie się z testami wykorzystanymi w trakcie przygotowania prognoz oraz zwiększyłoby łatwość aplikacji przygotowanego narzędzia przez różnych użytkowników (taką możliwość wskazuje Doktorantka w dysertacji s. 3; s. 6). Ułatwiłoby to też ocenę niektórych wypowiedzi Autorki, jak ta ze s. 205 dotycząca „dynamicznego miernika syntetycznego”. Z zawartości Aneksu 1. wynika, że weryfikacji modeli trendu dokonano w programie GRETl w zakresie testów jakie to oprogramowanie oferuje (jak domyślam się po strukturze wyników, jednakże tej informacji nie znajdziemy bezpośrednio w rozprawie). Autorka wskazuje tylko ogólnie na dokonanie weryfikacji modeli trendu pod kątem braku autokorelacji, heteroskedastyczności i zgodności z rozkładem normalnym (s. 216). Na s. 214 Doktorantka zaznacza, że podaje bliższy opis dwóch metod, które uważa za zasadne szerzej opisać. Warto byłoby doprecyzować zakres przyjętych założeń i narzędzi weryfikacji modeli trendu.

Z uwagi na przygotowanie narzędzia na podstawie danych z obszaru województwa łódzkiego wykorzystanie go dla innych obszarów jest niezasadne. Doktorantka jako adresatów opracowanego przez nią rozwiązania wskazuje przede wszystkim jednostki zajmujące się koordynacją polityki społecznej w zakresie pomocy na terenie województwa łódzkiego, jak również ośrodki pomocy społecznej. Natomiast to co może być powielone (lub stanowić inspirację) przez jednostki spoza województwa łódzkiego to procedura opracowania prognoz oparta na zdefiniowanych danych statystycznych i metodyce z wykorzystaniem technik ekonometrycznych. Jednym z częstszych mankamentów dzisiejszych badań naukowych są trudności w ich replikowalności (odtwarzalności). Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest niewystarczający opis samej procedury badania (czasami wynikający z możliwości opublikowania prac o określonej objętości). Pozostawiam tę uwagę jako swoistą refleksję dla Doktorantki i nas badaczy.

Pracę wieńczy bardzo krótkie Zakończenie (2 strony) podsumowujące najważniejsze elementy pracy, czyli: 1) wykorzystane w pracy źródła wiedzy i danych statystycznych, 2) sposób realizacji celu głównego pracy jako stworzenia narzędzia do realizacji prognoz oznaczającego *de facto* przygotowanie prognoz, 3) najważniejsze wyniki z przeprowadzonych analiz uzyskane na podstawie przygotowanych prognoz.

Bibliografia obejmuje 157 pozycji, w tym 32 publikacje w języku angielskim. W ramach literatury przedmiotu znalazło się 47 opracowań (raportów, rozporządzeń, dokumentów) instytucji, w tym: 18 opracowań GUS, 3 opracowania Komisji Europejskiej, 2 opracowania Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego, 1 opracowanie Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, 10 raportów NIK, 2 publikacje OECD, 1 dokument Europejskiej Grupy Ekspertów ds. przejścia od opieki Instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, 2 opracowanie Regionalnego Centrum Pomocy Rodzinie w Łodzi, 1 rozporządzenie, 2 opracowanie Eurostatu, 1

publikacja z *Ogólnopolskiego Portalu Domów Dziecka*, 1 publikacja Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDE), 2 diagnozy Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, 1 badanie CBOP.

Literaturę warto byłoby uzupełnić o wyodrębniony spis aktów prawa (ustaw, rozporządzeń) oraz dokumentów strategicznych kluczowych dla omawianych w dysertacji kwestii. Część z nich jest umieszczona w ogólnym spisie bibliografii.

W pracy – zgodnie ze spisami na końcu dysertacji – znalazło się 100 rysunków, 11 tabel, 6 schematów.

Ocena formalna pracy

Praca została przygotowana w sposób bardzo staranny, w szczególności:

1. Rozprawa doktorska została napisana w bardzo ładnym i poprawnym stylu językowym.
2. Doktorantka wykazała się bardzo dobrą sprawnością w formułowaniu myśli i czytelnym prowadzeniu wywodów. Kolejne treści i rozdziały w sposób logiczny powiązane są i wynikają z rozważań prezentowanych we wcześniejszych rozdziałach.
3. Prezentowane treści zostały podzielone na rozdziały w sposób trafny wynikający z logiki prezentowanych wywodów. Materiały uzupełniające omawiane treści zostały umieszczone w Aneksach, co wpłynęło na uporządkowanie i zwiększenie klarowności przekazu.
4. Doktorantka wykazała się dużą starannością edytorską. W pracy odnotowana bardzo nieliczne potknięcia edytorskie, jak literówki czy niewystarczająca precyzja opisu wykresów i tabel. Zestawienia prezentujące skany narzędzia (w postaci dużych i rozbudowanych tabel dla wszystkich powiatów) mają bardzo małe litery i cyfry co utrudnia ich czytelność. Co do zasady drobne potknięcia edytorskie nie wpłynęły na czytelność przekazywanych treści. Jednakże z uwagi na fakt, iż praca ma zostać udostępniana szerszemu gronu odbiorców warto je skorygować. Poniżej podaję wybrane z nich:
 - doprecyzowania wymagają nagłówki w ramach tzw. narzędzia informatycznego, tak aby poszczególne grupy wierszy miały jasno wskazany zakres informacji (np. widok w tabeli 11) np. powinno być „Prognozy ostateczne liczby dzieci w wieku 3-5 lat...”;
 - rysunek 11, 19 i 27 brak legendy;
 - rysunek 9, 12, 14, 61 – niepotrzebne treści na obszarze rysunku;
 - nieprawidłowa konstrukcja wykresu 20, 61(?) – powinien być wykres skumulowany;
 - s. 119 – błędne daty w ostatnim akapicie,
 - s. 203 powołanie na zestawienie, którego numeru nie ma w spisie treści (rozdział IX).

Syntetyczna ocena dysertacji

Pozytywnie oceniam przedłożoną mi do oceny dysertację Pani Magdaleny Błaszczyk.

Z uwagi na kompleksowość ujęcia problemu obejmującą:

- uporządkowanie wiedzy na temat usług społecznych realizowanych przez samorządy terytorialne w podziale na powszechne i społeczne na podstawie wnikliwej analizy dorobku teoretycznego wraz z odniesieniami do uwarunkowań wynikających z aktualnych kierunków strategicznych ujętych w krajowych i unijnych dokumentach strategicznych i aktach prawnych;
- opracowanie wartościowych wniosków co do aktualnego zakresu zapotrzebowania na usługi społeczne dla dzieci i młodzieży i ich rodzin w województwie łódzkim;

- przygotowania metodyki opracowania prognoz zapotrzebowania na usługi społeczne świadczone na rzecz dzieci i młodzieży i ich rodzina w województwie łódzkim wraz z narzędziem w arkuszu kalkulacyjnym Excel,
- oszacowanie zapotrzebowania na te usługi w latach 2022-2025

można stwierdzić, iż niniejsza rozprawa stanowi przyczynek naukowy wnoszący uporządkowaną wiedzę we wskazanym obszarze.

Pozytywnie oceniam umiejętności Kandydatki do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Świadczy o tym poprawnie przygotowany rozdział wprowadzający do tematyki badania oparty o liczne i różnorodne źródła literaturowe dostosowane do potrzeb badania. Kandydatka w sposób świadomy i krytyczny zaprezentowała nurty teoretyczne w kontekście umiejscowienia omawianej tematyki na kanwie dorobku teoretycznego łącząc go sprawnie z regulacjami i uwarunkowaniami prawnopolitycznymi, które – z uwagi na cel badania – stanowiły wymagany element procedury opracowania docelowych prognoz. Prezentując wyniki analiz Doktorantka sprawnie posługuje się narzędziami statystycznymi, prawidłowo dobrała i krytycznie oceniła źródła danych oraz sformułowała na potrzeby niniejszej analizy wskaźniki, analizy zakończone są wyczerpującą oceną opartą zarówno o interpretację statystycznych wyników, jak i głęboko osadzone w specyfice prezentowanej tematyki charakterystyki szerokiego kontekstu omawianych zjawisk. Cały wywód potwierdza wysoką celowość prezentowanych treści zmierzających ku zdefiniowanemu celowi, jakimi było opracowanie prognoz usług społecznych świadczonych na rzecz dzieci, młodzieży i ich rodzin z wykorzystaniem narzędzia ekonometrycznego opracowanego w Excelu. Przygotowanie powyższych rozdziałów potwierdza niezbędną wiedzę doktorantki zarówno z zakresu statystyki i ekonometrii, jak i usług społecznych dedykowanych najmłodszym członkom społeczności lokalnych.

Uwagi zawarte w recenzji nie zmieniają pozytywnej oceny merytorycznej pracy i jej gotowości do wdrożenia na potrzeby polityki społecznej.

Wnioski końcowe

Konkludując stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska autorstwa mgr Magdaleny Błaszczuk:

1. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego o charakterze aplikacyjnym wspierające działania samorządów terytorialnych w zakresie polityki społecznej,
2. potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w zakresie prezentowanej dziedziny,
3. potwierdza umiejętność Kandydatki do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Tym samym praca spełnia wymogi określone w art. 179 ust. 7 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669) oraz art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) oraz może stanowić podstawę do nadania stopnia naukowego doktora.

